

هلنا وبستر

بورديو براى معماران

ترجمه‌ى حسان حنيفا

سرشناسه	وینستر، هلنا، ۱۹۶۲ - م. Webster, Helena
عنوان و نام پدیدآور	پوردو برای معماران / هلنا وینستر؛ ترجمه احسان حنیف
مشخصات نشر	تهران : کتاب فکر نو، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۱۷۶ص. : مصور؛ ۲۱×۲۸×۲۷ س. م
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۹۸۵-۲۹-۹
وضعیت فهرست نویسی	فهریا
یادداشت	Bourdieu for architects، عنوان اصلی، ۲۰۱۱
موضوع	پوردو، پیر، ۱۹۳۰ - ۲۰۰۲ م
موضوع	Bourdieu, Pierre
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ / ۲ / ۷۴۹۶۹۶۹۶
رده بندی دیویی	۳۰۱.۹۶
شماره کتابشناسی ملی	۶۶۵۶۷۲

لنا وینستر

پوردو برای معماران

ترجمه: احسان حنیف

مدیر تولید	آرش حیدریان
طراحی جلد	آرش حیدریان
چاپ اول	۱۳۹۶
بیتوگرافی	ولیعصر
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
قیمت	۱۷۰۰۰ تومان
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۹۸۵-۲۹-۹

فروشگاه و مرکز بخش کتاب

تهران، خیابان انقلاب، رویروی دانشگاه تهران، نبش خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۶
کتاب فکر نو ۶۶۴۱۶۱۰۰

فروشگاه اینترنتی فکر نو؛ خریدی کاملاً متفاوت را تجربه کنید

 Fekrenobook.ir
  Fekrenobook
  Fekreno

فهرست

۷.....	بوردیو برای معماران.....
۹.....	پیشگفتار ویراستار مجموعه.....
۱۱.....	مقدمه.....
۱۲.....	بوردیو برای معماران.....
۱۵.....	موقعیت‌یابی پیر بوردیو.....

فصل اول: ساختار اجتماعی فضا_۲۵

۲۶.....	بوردیو در الجزایر.....
۳۹.....	بور بوردیو با «الجزایر - مردم‌شناسی ساختارگرا و فراتراز آن».....

// فصل سوم: کوشش‌های ذائقه_۵۳

۵۵.....	مطالعات لیه در «دفترنگ فرانسوی».....
۵۸.....	بازدید از موزه‌ها.....
۶۰.....	نظریه‌ای در باب درک هنر.....
۶۵.....	عکاسی و درک زیبایی‌شناسانه.....
۶۹.....	گریده پژوهش‌هایی در علوم اجتماعی.....
۶۹.....	فروشگاه کالاهای سمبولیک.....
۷۱.....	کالبدشناسی ذائقه.....
۷۸.....	تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی.....
۸۲.....	بعد از تمایز.....
۸۴.....	خرید خانه - «ذائقه‌ی خیال».....
۸۶.....	در خاتمه.....

// فصل سوم: به سوی نظریه‌ای در باب عمل فرهنگی_۸۷

۸۹.....	عمل عکاسانه.....
۹۳.....	مطالعات موازی اجتماعی-تاریخی.....
۹۴.....	زایش میدان تولید فرهنگی.....
۹۶.....	هنرمندان و مخاطبان‌شان.....
۹۹.....	سازوکارهای میدانی.....
۱۰۱.....	آگاهی و ناخودآگاهی.....
۱۰۲.....	مدرس‌گرایی قرون وسطایی، معماری گوتیک و هابیتوس خلاقانه.....

فهرست

- ۱۱۰..... به‌سوی نظریه‌ای درباب عمل فرهنگی
 ۱۱۲..... روابط بین میدان قدرت و میدان تولید فرهنگی
 ۱۱۵..... رابطه‌ی بین هابیتوس و میدان

فصل چهارم: میدان‌های تولید فرهنگی_۱۱۷

- ۱۱۸..... میدان مد
 ۱۲۰..... خانه‌های مد
 ۱۲۲..... طراحان مد
 ۱۲۶..... میدان تولید مسکن
 ۱۳۲..... میدان هنر و ادبیات

// فصل پنجم: عمل فرهنگ، بازتأثیر، و کنش سیاسی_۱۴۵

// مطالعات بیشتر_۱۵۵

// منابع_۱۵۷

مقدمه

این کتاب به معرفی کار پیر بوردیو روی فرهنگ فضایی و مادی خواهد پرداخت و هدفش کمک به معماران در درک اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حرفه‌ای، حیطه‌ای است که در آن به فعالیت مشغول‌اند. متن کتاب از نوشته‌های گسترده بوردیو، موضعی را انتخاب کرده که به حوزه علایق معماری مرتبط‌تر بوده و می‌توانند، روش را برای آزمون انتقادی در حوزه معماری در اختیارمان گذارند.

اگرچه بردیو عمدتاً به‌عنوان یکی از جامعه‌شناسان پیشرو قرن بیستم و پدر رشته دانشجویی مطالعات فرهنگی شناخته می‌شود، اما هنوز آن‌چنان که باید، به چرایی اهمیت کار وی برای معماران و معماری پرداخته نشده است. احتمالاً برخی خوانندگان این کتاب با اثرگذارترین مفاهیم بوردیو، به‌خصوص «هابیتوس»^۱ و «سرمایه فرهنگی»^۲، شناسایی نشده باشند، اما تعداد کمی با همه نتایج روشنفکرانه کار وی برای معماری آشنایی دارند، بنابراین این فصل به این موضوع می‌پردازد که معماران و سایر اشخاص دیگر در حوزه کاری معماری، چرا باید با ایده‌های بوردیو آشنا شوند.

۱- *Habitus* یا عادت‌واره، یا ریختار یا خصلت یا ملکه یا طبیعت ثانوی، مجری‌های ارزش‌های مادی است که چگونگی ادراک شخص از جهان اجتماعی اطراف خود و واکنش شخصیت او را سازمان‌دهی می‌کند. معمولاً میان انسان‌هایی که پیشینه و زمینه‌ی مشابه‌ای (از لحاظ طبقه‌ی اجتماعی، دین، ملیت، قوم، تحصیلات و حرفه) دارند این سرشت‌ها مشترک است چراکه عادت‌واره از طریق تقلید به دست می‌آید. سرشت‌ها، تجربه‌ی شخصی افراد و واقعیتی است که زیسته‌اند و در فرایند اجتماعی شدنشان تأثیر به‌سزایی دارد. فرصت‌های عینی آن‌هاست؛ بنابراین، عادت‌واره نشان می‌دهد که چگونه فرهنگ گروهی، سرگذشت شخص، ذهن و جسم را شکل می‌دهد. بوردیو عقیده داشت که عادت‌واره مشتمل است بر هکسیس (تقابل به استفاده و نگاه‌داشتن بدن به حالتی خاص، مانند طرز ایستادن و انجام حرکات خاص) و عادات انتزاعی‌تر ذهنی و الگوهای ادراک و طبقه‌بندی، فهم تام، احساس و کنش. در ادامه بحث و در بخش مربوطه مفصلاً درباره آن بحث خواهد شد.

۲- *Cultural Capital*، مفهومی جامعه‌شناسی است و به تمرکز و انباشت انواع مختلف کالاهای ملموس فرهنگی و نیز قدرت و توانایی در اختیار گرفتن این کالاها و همچنین استعداد و ظرفیت فرد در شناخت و کاربرد این وسایل اشاره دارد. از نظر پیر بوردیو، سرمایه در یک سیستم مبادله‌ای مانند یک رابطه اجتماعی کار می‌کند و این اصطلاح بدون هیچ تمایزی برای همه کالاهای تجاری و نمادین بکار می‌رود و سرمایه فرهنگی در یک سیستم مبادله‌ای که شامل دانش فرهنگی انباشته‌ای است که سبب قدرت و مقام می‌شود، مانند یک رابطه اجتماعی کار می‌کند. این مفهوم در ادامه مفصلاً مورد بحث قرار خواهد گرفت. بوردیو در کنار سرمایه فرهنگی از انواع دیگر سرمایه، یعنی سرمایه اقتصادی و اجتماعی نیز یاد کرده و به مقایسه چگونگی کارکرد آنان در جامعه می‌پردازد.

احتمالاً برخی خوانندگان این کتاب با اثرگذارترین مفاهیم پوردیو، به خصوص «هاییتوس» و «سرمایه فرهنگی» آشنایی دارند، اما تعداد کمی با همه نتایج روشنفکرانه کار وی برای معماری آشنایی دارند، بنابراین این فصل به این موضوع می‌پردازد که معماران و سایر اشخاص درگیر در حوزه کاری معماری، چرا باید با ایده‌های پوردیو آشنا شوند.

پوردیو برای معماران

معماران اغلب در مورد این موضوع مهم به بحث و نوشتن می‌پردازند که معماری چیست و به چه واسطه‌ای می‌توان وضعیتش را بهبود بخشید، جامعه چرا بدان نیاز دارد و این معماری چگونه اثر می‌نهد. ممکن است برخی ادعا کنند که گفتمان انتقادی در حوزه معماری وضعیت کاملاً منادی دارد، پس چه نیازی هست به کتابی که هدفش تشویق معماران به پرداختن به کار پوردیو به‌عنوان اندیشمندی «خارج» از رشته معماری، است؟

دانشجویان معمولاً زمان زیادی را صرف می‌کنند تا کمک فرآیندهای آموزشی مبتنی بر درک و دریافت دانش، عقاید و ارزش‌های این رشته، به معمار «تبدیل شوند»، برای بسیاری، این فرآیند تجربه‌ای جذاب، لذت‌بخش و کاملاً مفید بوده است. با این حال، یکی از نتایج چنین فرآیندی برای جذب «جست‌وجو» فرهنگ معماری، این نکته است که معماران جهان را از نگاهی معمارانه، منکسر و تفسیرشده درک می‌کنند، مسئله‌ای که پیامد نگاه متعصبانه و عقیم آن‌ها نسبت به افراد خارج از حوزه معماری (عموم مردم، سازندگان، متروورها، سیاستمداران و غیره) است، یعنی در واقع کسانی که جهان را طور دیگری می‌بینند. ایده‌های پوردیو می‌توانند به معماران در درک این پدیده پیچیده کمک کنند. وی عنوان می‌کند که گروه‌های اجتماعی

(که خود تحت عنوان «میدان»^۱ تعبیرشان می‌کند) درون جامعه عقاید و ارزش‌های مختص به خود را به‌عنوان ابزاری جهت تقویت پیوند گروهی‌شان شکل داده و برای رسیدن به قدرت مشروعیت‌بخشی در جامعه با یکدیگر رقابت می‌کنند؛ بنابراین بورديو به معماران، روش تفکر درباره ساختار اجتماعی رشته خودشان و رابطه‌ی آن با جهان اجتماعی خارج را آموزش می‌دهد. کار پژوهشی بورديو، علاوه بر این‌ها موضوعات به‌خصوص بسیار بیشتری را کشف می‌کند که هم به معماران مرتبط بوده و هم برای سایر جذابان، موضوعاتی چون: استفاده از فضا به‌عنوان ابزار سرکوب؛ زایش استعدادها؛ جامعه درک دست‌ساخت‌های فرهنگی و نقش اجتماعی-سیاسی تولیدات فرهنگی؛ این‌ها تنها بخشی از دلایلی هستند که چرا معماران باید به کار پیر بورديو توجه داشته باشند.

با این حال، هرکس تاکنون که چنانچه کوششی برای درک نوشته‌های بورديو کرده باشد، تصدیق خواهد کرد که درک این آثار سهولت‌ناپذیر خواهد بود. چراکه اولاً، بورديو بیش از چهل کتاب و صدها مقاله و اسرا هم به زبان فرانسه، نوشته، بنابراین نمی‌توان بلادرنگ فهمید که کدام نوشته‌ها بیشتر به حوزه‌ی علاقه‌مندان معماران نزدیک هستند. ثانیاً، سبک و ساختار نوشته‌های بورديو به‌خصوص از دهه ۷۰ تا ۱۹۹۰، بسیار پیچیده بوده و در نتیجه اغلب درکشان دشوار است. ثالثاً، بیشتر کار حجم‌تری در واقع نتایج مطالعات تجربی‌اش در متن فرهنگ فرانسوی محسوب می‌شود و در همین دلیل همیشه هم مشخص نیست که تا چه حد می‌توان برای رسیدن به نتیجه دست از این بررسی‌ها استفاده کرد. در آخر نیز، حتی اگر فردی همه نوشته‌های بورديو را بخواند باز درک نقش هر بخش از نوشته‌های او در توسعه پروژه فکری عظیم وی دشوار خواهد بود؛ پروژه‌ای در باب شرحی بر اینکه مردم در جهان چگونه عمل می‌کنند.

۱- Field، بورديو نخستین بار در «میدان روشنفکرانه و پروژه‌ی خلاقانه» این مفهوم را به کار برد. این مقاله درباره‌ی تفاوت‌نگرش بین دو استاد فرانسوی یعنی رولان بارت و ریمون پیکار بود. اما بورديو در اینجا به این نتیجه می‌رسد که برخلاف تمام تفاوت‌های موجود، هر دو پارادایم فکری واحدی داشتند. در نتیجه میدان به‌مثابه‌ی عرض‌های تعبیر می‌شود که در بین افراد یک حوزه مشترک بوده اما هم‌زمان امکان مباحثه و مبارزه بین آنان را نیز فراهم می‌کند، میدانی همچون میدان فوتبال.

این کتاب تلاش دارد تا با تأکید بر آن دسته از نوشته‌های بوردیو که ارتباط به خصوصی به معماران پیدا می‌کنند و نیز با تشریح آن‌ها به زبانی غیرتخصصی، کمکی باشد به خوانندگان برای غلبه بر این دشواری‌ها. بخش دوم این فصل، مختصر مروری بر زندگی و کار بوردیو را در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد، به نحوی که هدفش کمک به خوانندگان در «مکان‌یابی»^۱ تاریخی و مفهومی بوردیو خواهد بود. فصل‌های بعدی، به شکل گسترده‌ای گاه‌نگارانه‌اند. هدفشان، تشریح چگونگی توسعه ایده‌های بوردیو در گذر زمان است. فصل دوم، به کارهای اولیه الجزایری وی در مورد فضا و قدرت و ساختار اجتماعی فضا، می‌پردازد. فصل سوم، مطالعات وی در مورد ساختار اجتماعی زیبایی‌شناسی و خصوصاً پژوهش‌های مورد تشریح قرار می‌دهد که منجر به تدوین مشهورترین کتاب بوردیو، یعنی «نمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی»^۲ شد. فصل چهارم، توسعه نظریه بوردیو در مورد مدل فرهنگی را به تصویر می‌کشد، درحالی‌که فصل پنجم به سه مطالعه‌ای می‌پردازد که هر یک این نظریه را در ارتباط با یک نمونه موردی به‌خصوص به تصویر کشیده‌اند: مد، هنر و ادبیات و نمونه موردی آخر خانه‌سازی. فصل آخر نیز «چرخش سیاسی»^۳ بوردیو در دهه آخر زندگی‌اش را تشریح می‌کند، یعنی زمانی که در پی به‌شکلی علنی، به دنبال راهکاری برای رهایی از مخمصه‌ی سرکوب، تمپل‌های پاره‌انداخته و روشنفکران و ازجمله تولیدکنندگان فرهنگی را به مصاف با نئولیبرالیسم فراخواند.

1- Locate

La Distinction, Critique sociale du jugement (Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste). مهم‌ترین هدف بوردیو در این کتاب آشکار ساختن رابطه‌ی بین موقعیت‌های اجتماعی و قضاوت‌های ذوقی است. ساختار کتاب از سه بخش «نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی»، «اقتصاد عمل» و «سلیقه‌های طبقات و سبک‌های زندگی» شکل گرفته است. به‌طور کلی این کتاب به دنبال مطالعه‌ی فرهنگ است.

3- Political turn

Neo-liberalism, نظریه‌ای در مورد شیوه‌هایی در اقتصاد سیاسی است که بر اساس آن‌ها با گشودن راه برای تحقق آزادی‌های کارآفرینانه و مهارت‌های فردی در چهارچوبی نهادی که ویژگی آن حقوق مالکیت خصوصی قدرتمند، بازارهای آزاد و تجارت آزاد است، می‌توان رفاه و بهروزی انسان را افزایش داد. از نظر نئولیبرالیسم، نقش دولت، ایجاد و حفظ یک چهارچوب نهادی مناسب برای عملکرد این شیوه‌هاست. همچنین از دید متفکر چپ همچون دیوید هاروی نئولیبرالیسم یک پروژه‌ی طبقاتی است که بر مبنای اندیشه‌ی لیبرال، سلطه‌ی طبقاتی را به جامعه تحمیل می‌کند.

موقعیت‌یابی پیر بوردیو

پیر بوردیو به سال ۱۹۳۰ در بخش دنگین^۱ از توابع شهر پو^۲ در جنوب غربی فرانسه و در جامعه‌ی روستایی کشاورزی کوچکی، زاده شده و رشد پیدا کرد. طی این زمان بوردیو با رسوم، ذائقه و ارزش‌های طبقه کارگر، آمیزش پیدا می‌کند. با این حال، بوردیو برخلاف هم‌سن‌وسالانش، توسط پدر به دنبال کردن تحصیلات رسمی تشویق می‌شود تا با کسب موفقیت در این راه، چه به لحاظ جغرافیایی و چه به لحاظ اجتماعی، از ریشه‌های طبقه کارگری خود دور شده و موقعیت بهتری پیدا کند. کار بوردیو طی ۷۲ سال حیاتش مورد مسیری رو به رشد و موفقیت‌آمیز از تحصیل در پو (۷-۱۹۴۱) و پاریس (۵۱-۱۹۴۸)، ادامه آن در دانشگاه پاریس (۴-۱۹۵۱)، تدریس در دانشگاه ایالتی فرانسه^۳ (۴-۱۹۶۰)، مدیریت بخش مطالعات دانشکده عالی علوم اجتماعی اکول پرکنیک پاریس (۲۰-۱۹۶۴)، مدیریت مرکز جامعه‌شناسی، آموزش و فرهنگ^۴ (۸۴-۱۹۶۸) و شروع تدریس در دانشکده مهم کلژ دو فرانس^۵ به سال ۱۹۸۲، ادامه یافت.

بوردیو با نگاه به پیشینه‌ی کاری خود، عنوان می‌کند که موقعیتش به‌عنوان یک (روستایی) «بیرونی»^۶ جای گرفته در «درون»^۷ سالن‌های دانشگاه فرانسه، انگیزه ناشی از احساس تمایز سایرین) و ابزاری (انفصال ابژکتیوی ناشی از بیرونی بودن) را در اختیارش گذارد تا مسیر گردش سرمایه‌ی اقتصادی، اجتماعی، به‌خصوص فرهنگی در جامعه و نقش سرمایه در هدایت اعمال شخصی و حفظ و بازتولید سلسله‌مراتب اجتماعی را به ما نشان دهد: «در فرانسه، اینکه ریشه‌هایی از نقاط -وراف- ده‌گشته

۱- Denguin، بخشی از شهرستان پیرنه-آتلانتیک که در ناحیه آکتین فرانسه هست.

۲- Pau، شهریو در شهرستان پیرنه-آتلانتیک در ناحیه آکتین فرانسه است.

3- Provincial French university

4- Director of Studies at the École pratique des hautes études

5- Director the Centre de Sociologie de l'Éducation et de la Culture of

۶- Collège de France، از معتبرترین مؤسسات پژوهشی و آموزشی در فرانسه هست که علاوه بر پژوهش جلساتی درسی نیز برای پژوهشگران برگزار می‌کند.

7- Outsider

۸- Inside، با توجه به مفاهیمی که در ادامه از تفکر بوردیو مطرح می‌شود، منظور نگارنده از این دو کلمه کاملاً مشخص می‌شود.

باشید... به شما نوعی بیرون‌نگی ابژکتیو و سوژکتیو، بخشیده و شما را در رابطه‌ی به خصوصی با نهادهای مرکزی جامعه فرانسه، قرار می‌دهد.» (Bourdieu and Waquant, 1992a: 209) بوردیو این ابرپروژه^۱ را در کار خود و از طریق مجموعه‌ای از مطالعات مردم‌شناسانه و سپس تاریخی و اجتماعی، دنبال کرد، طوری که بسیاری از این مطالعات جهت‌گیری فرهنگی داشتند. همچنین باید به خاطر داشت که شکل و تمرکز این مطالعات به شکلی ناگسستنی با تغییرات متن اجتماعی، سیاسی و روشنفکرانه فرانسه در اواسط قرن نوزدهم تا اواخر آن پیوند یافته است.

بوردیو، فیلسف و اندیشه‌سپس هم‌زمان با پیوستن به جمع نخبگان اکول نورمال سوپریور^۲ پاریس (۱۹۴۰)، عنوان یکی از پیشگامان ورود علوم انسانی به دانشگاه، به شخصیتی مهم در تاریخ دانشگاهی فرانسه تبدیل شد. با این وجود، بوردیو به شکل روزافزونی به دلیل فاصله‌ی بسیار گفتمان فلسفی معاصر فرانسه به رهبری ژان پل سارتر و درک خودش از واقعیت زندگی روزمره، احساس دل‌زدگی می‌کرد. در واکنش به این مسئله وی به رشته روبه‌رشد مردم‌شناسی «علمی»^۳ و به خصوص به کار مردم‌شناس ساختارگرا کلود لوی استروس^۴، متهمیل شد، دلیل وی برای این تغییر رویکرد، پارادایم نظری متقاعدکننده‌تر این رشته بود؛ بنابراین بوردیو طی دهه ۱۹۵۰، خود را به‌عنوان مردم‌شناسی صاحب‌فکر، با تمایلاتی تجربی، از نو قالب‌گیری کرد، به نحویکه طی دوره خدمت سربازی‌اش در الجزایر، چندین پروژه مردم‌شناسانه در مورد اثرات فضایی-فرهنگی استعمارگرایی فرانسوی بر قبیله‌های «کابیل»^۵ به انجام

1- Meta-project

۲- École Normale Supérieure (ENS). این دانشگاه که در اصل برای تربیت معلم تأسیس شده اکنون به آموزش پژوهشگران و استادان دانشگاه و مقامات عالی دولتی و مدیران صنایع و مؤسسات خصوصی می‌پردازد.

3- Scientific

۴- Claude Lévi-Strauss، قوم‌شناس و انسان‌شناس فرانسوی و از نظریه‌پردازان انسان‌شناسی مدرن بود که در تمامی حوزه‌های کلیدی آن نظریاتی ارائه کرده بود. استروس را پدر مردم‌شناسی مدرن می‌دانند. وی در مطالعات مردم‌شناسی خود عمیقاً روش ساختارگرایی را به کار می‌برد که تمرکزش بر سازوکارها و لایه‌های زیرین جامعه بود نه مردم و رفتارهای آنان.

۵- Kabyle، از اقوام بربر شمال الجزایر می‌باشند. آنان بزرگ‌ترین قوم بربر آفریقا را تشکیل می‌دهند. در نتیجه سیاست‌های استعماری فرانسه بسیاری از افراد این قوم به فرانسه و کانادا مهاجرت کرده و نسل خود را در آنجا ادامه دادند. آنان در زمان سلطه دولت عثمانی بر شمال آفریقا نیز تا حدودی استقلال خود را حفظ کردند اما با آغاز استعمار فرانسوی از سال ۱۸۵۷ رفته‌رفته، استقلالشان از دست رفت.

رساند. این مطالعات منتج به مقالات و کتاب‌هایی از جمله «جامعه‌شناسی الجزایر» (1958) و «طرحی بر نظریه‌ای در باب عمل»^۲ (1972) شد. این مورد اخیر، نظریه‌ای را در مورد عمل شکل داد و در حوزه مردم‌شناسی بسیار اثرگذار شد، چراکه ضعف بنیادینی را در رویکرد ساختارگرایانه (ساختارگرایی در جامعه‌شناسی نظریه‌ای است که طبق آن شخصیت جوامع به‌واسطه ساختارهای عمیق ذهنی تبیین‌کننده اعمال افراد، شکل می‌گیرد) نسبت به درک اعمال فردی نشان داد، ضعفی ناشی از این دیدگاه شبه‌پژوهشگران که «عمل برای خود عمل» است. این کتاب نهایتاً رویکرد «عملی» جدیدی را مطرح ساخت که بعدها تحت عنوان جامعه‌شناسی «بازتابی»^۳ (نوعی بر روی جامعه‌شناسی که در آن پژوهشگر به دخالتش در ساخت معنا طی فرآیند پژوهش، آگاه است) نام‌گذاری شد. این کتاب همچنین فرضیات نظری غیرقطعی دیگری را در اختیارش گذارد که متقابلاً طبیعت عمل فردی و زمینه فرهنگی را تشریح می‌کردند، نشان داد که هم کمبودات روایت‌های ساختارگرایانه معاصر در به‌کارگیری نوعی جبرگرایی جت‌مندی فراگیر و هم کمبودات روایت‌های پدیدارشناسانه (پدیدارشناسی نظریه‌ای است که طبعاً از رافعیات چیزی بیش از تجارب انسانی نیست) در تأکیدشان بر آزادی لجام‌گسیخته را برطرف می‌کردند.

بوردیو پس از بازگشتش در سال ۱۹۶۰ به فرانسه به تدریس در دانشگاه‌های پاریس (۱-۱۹۶۰) و لیل (۴-۱۹۶۱) مشغول شد. همچنین به پژوهشگران مرکز

1- Sociologie de l'Algérie (Sociology of Algeria)

2- Esquisse d'une théorie de la pratique (Outline of a Theory of Practice)

۳- Reflexive sociology یا به عبارت دقیق‌تر بازاندیشی مفهومی است که متفکرین و اندیشمندان بوردیو به‌کار برده‌اند. گیدنز معتقد است در نظم پسااستنی، هویت شخصی پدیده‌ای بازاندیشانه می‌شود؛ پروژه‌ای که دالما روی آن کار می‌کنیم. این امر به همین میزان درباره تمام مدرن صادق است. در حقیقت می‌توان گفت بازاندیشی یکی از مظاهر خرد انتقادی، از ارکان اندیشه‌ی مدرن، محسوب می‌شود. بوردیو بر اهمیت جامعه‌شناسی بازتابی تأکید دارد که در آن جامعه‌شناسان باید همواره در تحقیقشان تأثیرات موقعیت شخصی، مجموعه‌ی ساختارهای درونی شده و اینکه چگونه این ساختارها به‌احتمال زیاد عینیت مسئله را تحریف و موجب پیش‌داوری می‌شوند را مدنظر داشته باشند. به نظر بوردیو، جامعه‌شناس باید در مشاهده‌ی ویژگی‌های ذهنی، دخالتی نداشته باشد. جامعه‌شناس می‌بایست از موقعیت‌های اجتماعی‌اش در درون میدان آگاهی داشته باشد و شرایطی را که ساختارها، گفتمان‌ها، نظریه‌ها و مشاهدات را امکان‌پذیر می‌سازد، تشخیص دهد. از این‌رو، وی باید از منافع و علایقش در رشته‌ی دانشگاهی جامعه‌شناسی آگاهی داشته باشد و شرایط آشکار و ساختارهای مفهومی را که تلویحاً بر کنش‌هایش در درون میدان تأثیر می‌گذارند، را به حساب آورد.

تازه‌تاسیس رمون آرون^۱ یعنی «مرکز جامعه‌شناسی اروپایی»^۲ ملحق شد. در اینجا بود که وی با کار دوباره بر روی تحقیقات الجزایری خود، به توسعه نظریه خود در مورد «کنش»^۳ و روش پژوهش «علمی» پرداخته و نهایتاً موفق به تکمیل چندین مطالعه‌ی تجربی مهم در مورد جنبه‌های متنوع فرهنگ فرانسوی پساجنگ می‌شود. هدف این مطالعات آشکارسازی هر سیستم اجتماعی و فرهنگی «پنهانی»^۴ بود که ممکن بود بتواند دستاوردهای الهامات پساجنگی فرانسه در زمینه‌ی مدرنیزاسیون مترقی را از بین ببرد. نتایج این مطالعات بعدها در عناوینی چند منتشر شد، از جمله: «وارثان»^۵ (Bourdieu and Passeron, 1964) که در واقع مطالعه‌ای در باب شاخصه‌های فرهنگی دانشجویان فرانسوی بود؛ «عشق به هنر»^۶ (Bourdieu, Darbel and Schnapper, 1966) که مطالعه‌ای بود بر باب «عکاسی، هنر میان‌مایه»^۷ (Bourdieu, 1965) که مطالعه‌ای در باب اعمال عکاسانه بود؛ و «بازتولید در آموزش، جامعه و فرهنگ»^۸ (Bourdieu and Passeron, 1977) که تشریحی نظری بر سیستم آموزشی فرانسه بود. هر یک از این مطالعات را جهت تصدیق این نظریه بحث‌برانگیز خود به کار گرفت به «فینگ» اصطلاحی دلخواهانه است که هر گروه اجتماعی تعبیر تصادفی و موقت به‌خصوص بود را از آن ساخته است. بوردیو ادعا کرد که علاوه بر این‌ها، مطالعاتش به‌طور مثال «سازوکارهایی را آشکار می‌سازد

۱- Raymon Aron, جامعه‌شناس، فیلسوف و مورخ و مفسر سیاسی فرانسوی. وی شدیداً مخالف مارکسیسم بود و به تقابل با روشنفکرانی چون سارتر پرداخت. از مهمترین آثار وی «افیون برای سگ‌خواران» (۱۹۵۵) است که سازشگری چپ‌ها و دولت‌های مستبد مارکسیست را نقد می‌کند. وی در عین حال نیز از مدافعان استقلال الجزایر بود. Centre for European Sociology in Paris

۳- Action, کنش بر پایه‌ی شعور عملی شکل می‌گیرد. صرفاً متکی بر محاسبات عقلانی و حسابگرانه نبوده و جنبه‌ی واکنشی دارد. در واقع دلیل آن را باید در عقل عملی جستجو کرد نه عقل نظری. کنشگر با هرگز از کل و جزء و فرد و جامعه به عامل تبدیل می‌شود. کنش افراد درون یک طبقه یا یکدیگر هماهنگ شده و رفتارشان مشابه می‌شود. نظریه کنش نخستین بار توسط تالکوت پارسونز مطرح شد. بوردیو با کمک مفاهیم هابیتوس، میدان و سرمایه به بسط نظریه‌ای در باب کنش پرداخت که بر علوم اجتماعی تأثیر به‌سزایی داشت. براساس این نظریه، کنشگران اجتماعی در راه تطبیق با نیازهای جهان اجتماعی، به شکلی نیمه-خودآگاه استراتژی‌های مختلفی را اتخاذ می‌کنند.

4- Hidden

5- Les héritiers (The Inheritors)

6- L'Amour de l'art (The Love of Art)

7- Un art moyen (Photography: A Middle-brow Art)

8- La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement (Reproduction in Education, Society and Culture)

9- Par exemple

که طبقات قانون‌گذار از آن‌ها به‌عنوان سلاح‌هایی، برای تثبیت تعریف به‌خصوص خودشان از فرهنگ استفاده می‌کنند، سازوکارهایی که آن‌ها از طریقشان، موقعیت قانون‌گذار خود را، بنیاد نهاده، حفظ کرده و بازتولید می‌کنند.

بورديو یافته‌های این مطالعات را جهت تصدیق این نظریه بحث‌برانگیز خود به کار گرفت که «فرهنگ» اصطلاحی دلخواهانه است که هر گروه اجتماعی تعبیر تصادفی و موقت به‌خصوص خود را از آن ساخته است. بورديو ادعا کرد که علاوه بر این‌ها، مطالعاتش به‌طور مثال سازوکارهایی را آشکار می‌سازد که طبقات قانون‌گذار از آن‌ها به‌عنوان سلاح‌هایی، برای تثبیت تعریف به‌خصوص خودشان از فرهنگ استفاده می‌کنند، سازوکارهایی که آن‌ها از طریقشان، موقعیت قانون‌گذار خود را، بنیاد نهاده، حفظ کرده و بازتولید می‌کنند.

چنین کاری‌ای باید از چندین منبع نظریه‌پردازی می‌شد. به‌طور مثال، کار گاستون باشلار بر روی تاریخ و فلسفه علم (2006) روش‌شناسی «علمی» بورديو، کار ماکس وبر^۱ بر روی ویژگی‌های پروتستان کالوینیسم^۲ قرن نوزدهم (2001)، درک وی

۱- Max Weber، جامعه‌شناس، استاد اقتصاد سیاسی، تاریخدان و سیاستمداری بود که در زیارت جامعه‌شناسی را تحت تأثیر خود قرارداد. اصلی‌ترین کار وی متمرکز بر خردگرایی و عقلانی کردن و افسون‌زدایی از علوم اجتماعی بود. مشهورترین کار وی مقاله‌ی «اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری» است که باعث ورود دین به حوزه مطالعات علوم اجتماعی شد. او در اینجا تأکید می‌کند که سرمایه‌داری تنها نظامی مادی نیست، بلکه شامل مجموعه‌ای از آرمان‌های مذهبی نیز می‌شود.

۲- Protestant Calvinism، پروتستان‌یسم از شاخه‌های مسیحیت است که میانی‌اش توسط مارتین لوتر مطرح شد. این واژه در زبان انگلیسی به معنی مخالف و معترض است. آنان نیز به مخالفت با قوانین کلیسای کاتولیک روم برخاسته بودند. کالوینیسم نام فلسفه و مکتب سیاسی و مذهبی منسوب به ژان کالون، الهی‌دان و اصلاح‌طلب پروتستان فرانسوی قرن ۱۶ است. وی به سال ۱۵۴۱ به ژنو رفت در آنجا اصلاحاتی مذهبی را به انجام رسانده و انضباط شدیدی در کلیسای ژنو برقرار کرد. وی به عدم آزادی‌خواهی و اطاعت از دولت و عدم مقاومت در برابر حاکمان اعتقاد داشت.

از قدرت ساخت‌های سمبلیک و نظریه مارکسیستاً بنیاد تعبیرش از جامعه به‌مثابه ماهیتی برافروخته از کشمکش در جهت انباشت سرمایه را شکل دادند.

طی دهه‌ی بعد، بوردیو در کتابی با عنوان «تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی» (1979b) که مشخصاً شناخته‌شده‌ترین متن وی محسوب می‌شود، به بسط ایده‌های نظری خود پرداخت. این کتاب، ویژگی‌های فرهنگی مردم فرانسه را تشریح کرده بود و به اندازه‌های دقیق بود که در زمان چاپش، طبقه متوسط فرانسه را شوک کرد. این شوک نتیجه‌ی این مسئله بود که آنان درک کردند تا آن موقع در زمانه‌ی از جامعه‌های نقش داشته‌اند که از فرهنگ به‌عنوان سازوکاری برای حفظ سلسله‌ی طبقاتی اجتماعی استفاده می‌کرده است. بوردیو در کتاب تمایز و اثر بعدی‌اش با وجودی که دشمنانش به تدریج از تمرکز بر عمل فردی به سمت دینامیک‌های درونی میدان‌های عمل و روابط بین آن‌ها تغییر پیدا می‌کند، اما تعبیر نظری (نظریه عمل) و روش‌شناسی (جامعه‌شناسی بازتابی) را تشریح می‌کند که زاده‌ی اواخر دهه ۱۹۶۰ (Bourdieu, Chamboredon and Passeron, 1968) و اوایل دهه ۱۹۷۰ (1972a) هستند. در این خیل گسترده از آثار ردیبه، سه مطالعه فرهنگی وجود دارند که به شکل ویژه‌ای مهم‌اند: «انسان دانش‌آموز» (1984c) که تحلیلی است بر میدان دانشگاهی فرانسه‌ی اواخر دهه ۱۹۶۰؛ «قواعد هنر» (1992) که مطالعه‌ای تاریخی درباره‌ی زایش اجتماعی و توسعه‌ی یک میدان فرهنگی بوده است؛ و «تاریخ در پاریس نیمه دوم قرن نوزدهم است، اثری که به‌خصوص به فلورانس می‌پردازد و اثر کمتر

۱- Marxist، مکتبی سیاسی و اجتماعی است که توسط کارل مارکس، فیلسوف و انقلابی آلمانی در اواخر قرن نوزدهم بنیان گذاشته شد. فردریش انگلس نیز از شکل‌دهندگان مهم اندیشه مارکسیسم بوده است و مارکسیست‌ها با اصول کلی اندیشه او نیز موافق هستند. اساس مارکسیسم آن‌طور که در مانیفست کمونیست نوشته مارکس و انگلس بیان شده، بر این باور استوار است که تاریخ جوامع تاکنون تاریخ مبارزه طبقاتی بوده و در دنیای حاضر دو طبقه، بورژوازی و پرولتاریا وجود دارند که کشاکش این دو، تاریخ را رقم خواهد زد.

2- Homo academicus (Homo academicus)

3- Les Règles de l'Art (The Rules of Art)

۴- Gustave Flaubert، از تأثیرگذارترین نویسندگان قرن نوزدهمی فرانسه بود که به دلیل واقع‌گرایانه بودن آثارش، ادبیات غنی و تحلیل‌های روان‌شناختی‌اش الهام‌بخش نویسندگان دیگری چون امیل زولا شد. وی خود متأثر از بالزاک بود. مهم‌ترین اثر وی مادام بواری بود که بارها مورد اقتباس قرار گرفته است.

شناخته شده‌ی «ساختارهای اجتماعی اقتصاد»^۱ (2000a) که به پیشامدهای غیرمترقبه منتج از رشد خصوصی سازی در صنعت ساخت و ساز مسکن فرانسه‌ی دهه‌ی ۱۹۹۰ توجه دارد. بوردیو در کنار این مطالعات تعابیر نظری چندی نیز خلق کرد که در ادامه بسط یافته اما ذاتاً تغییر نکردند، تعبیر اول «منطق عمل»^۲ (1980c) بود که کاربرد دوباره‌ای از تعبیر پیشین «طرحی بر نظریه‌ای در باب عمل» (1972a) محسوب می‌شود. تعبیر دوم نیز «تأملات پاسکالی»^۳ (1997) بود که در واقع باید آن را نقدی بر عنگاره بر میدان روشنفکرانه و تعبیر خرد دانشگاهی دانست.

اگرچه کارهای بوردیو، آشکارا تحت تأثیر تفکری چپ، تمرکزش بر آشکارسازی سازوکارهای «پنهان» مورد استفاده توسط اقلیت مصون جامعه، برای سرکوب دیگران بود، با ویرانه‌ها و آخرین دهه زندگی‌اش هیچ‌گاه آشکارا وارد جهان سیاست نشد. بوردیو در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰، به عنوان یک جامعه‌شناس فرانسوی اثرگذار، شروع به استفاده از سه بهی فرهنگی و اجتماعی خود برای ایجاد تأثیر مستقیم سیاسی کرد، وی در فراخوان به بسی، از روشنفکران دعوت کرد تا با یکدیگر متحد شده و با سایر گروه‌های پیشرو برای مبارزه علیه اثرات منفی نئولیبرالیسم و جهانی سازی، همکاری کنند. طی دهه ۱۹۹۰ دهه‌ی *اپراندی* جدید وی، به شکل حضور در تظاهرات و سخنرانی در تجمعات و رسانه‌ها (Bourdieu, 1998b) (Bordieu, Popeau, 2008) and Disccpolo, 2008)، منجر به تأسیس نشریه رادیکال *آناکس*^۴، خانه چاپ و نشر

۱- Les structures sociales de l'économie (The Social Structures of the Economy)

۲- Le sens pratique (The Logic of Practice). از مهم‌ترین مسائلی که بوردیو در این کتاب به دنبال آن است، تلاش برای از بین بردن تمایز بین جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی است.

۳- Meditations Pascaliennes (Pascalian Meditations). اشاره به بلز پاسکال (Blaise Pascal)، ریاضیدان، فیزیکدان و فیلسوف قرن هفدهمی فرانسه دارد. وی که فیلسوف کاتولیکی متعصب بود، بر بوردیو تأثیر بسیاری داشته است. مهم‌ترین اثر پاسکال تفکرات (Pensées) بود که البته هیچگاه به پایان نرسید. این اثر دفاعی همه‌جانبه از دین مسیحیت محسوب می‌شود.

۴- Modus Operandi، مدوس اپراندی، عادات کاری فرد محسوب می‌شود، می‌توان به روش کاری ترجمه‌اش کرد. در اصل واژه‌ای لاتین است که در انگلیسی به *method* یا *mode* یا *operation* ترجمه شده است. این واژه به‌خصوص در حوزه فعالیت‌های پلیسی و در ارتباط با بحث درباره جرم و ارتکاب‌کنندگان به جرم به کار می‌رود. این واژه در علم تجارت و بازرگانی نیز در ارتباط با شرکت‌ها و شیوه کاری آن‌ها نسبت به دیگر شرکت‌ها به کار می‌رود. در جامعه‌شناسی بوردیو منظور از این واژه شیوه تفکر نظری درباره عمل است که ساختارهای ذهنی را تولید می‌کند.

5- Liber

ریزون‌دژی^۱ و بسیاری فعالیت‌های روشنفکرانه اروپایی و جهانی دیگر شد.

بورديو در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰، به‌عنوان یک جامعه‌شناس فرانسوی اثرگذار، شروع به استفاده از سرمایه‌ی فرهنگی و اجتماعی خود برای ایجاد تأثیر مستقیم سیاسی کرد، وی در فراخوانی همگانی، از روشنفکران دعوت کرد تا با یکدیگر متحد شوند و با سایر گروه‌های پیشرو برای مبارزه علیه اثرات منفی نئولیبرالیسم و جهانی‌سازی، همکاری کنند.

وی همچنین طی این دوره، چند اثر ماهیتاً جدلی، منتشر کرد، آثاری چون «اندوه‌باری جهان»^۲ (Bor dieu and Accardo, 1993) که به کمک چند نمونه‌ی موردی، به تأثیرات منفی جهانی‌سازی می‌پرداخت و کتاب دیگری با عنوان «درباره تلویزیون»^۳ (1996b) که نقدی بود بر تجاری‌سازی رسانه. در مجموع، رشته‌های آخر بورديو متأثر از دغدغه‌های وی پیرامون لزوم اقدام فوری علیه افزایش قدرت نئول رالیسم و در نتیجه از دست رفتن ارزش‌های انسانی پسا جنگی، بودند.

بورديو که در سال ۲۰۰۲ بر اثر بیماری سرطان درگذشت، در آخرین یکروز از اثرگذارترین جامعه‌شناسان صحنه جهانی، از خود شهرت خوبی به جای گذاشت. با وجود این حقیقت که پژوهش بورديو، عمیقاً به متن فرانسوی وی مرتبط بود، خدمات فرهنگی وی نیز نمی‌توان نادیده گرفت. در این زمینه می‌توان به خدمات وی در ایجاد روش پژوهشی جدیدی (جامعه‌شناسی بازتابی) که پژوهش را به درون طبیعت اعمال فردی و جمعی هدایت می‌کند و نیز تعریف نظری از عمل در ارتباط با ویژگی متن اجتماعی و عمل فردی، اشاره داشت. نخستین ویژگی بورديو را برخلاف فیلسوفان هم‌عصرش، یعنی افرادی چون

1- Raisons d'Agir

2- La Misère du monde (The Weight of the World)

3- Sur la television (On Television)

ميشل فوکو، ميشل دوسرنو و ژاک دریدا، باید این مسئله دانست که وی به‌عنوان محققى تجربى، از طریق مطالعات مردم‌شناسانه، تاريخى و جامعه‌شناسانه‌ی خود، پیوسته مفاهيم نظری‌اش را، پالوده و توسعه داده است. با همین رویکرد بورديو، همواره مفاهيم نظری خود را به‌عنوان فرضیاتی کارا مطرح کرده و مصرانه دیگران را تشویق می‌کرد که پژوهش‌های تجربى بیشتری را در چارچوب‌هایی دیگر به انجام رسانده و ایده‌های وی را موردسنجش و ارزیابی قرار دهند.

۱- Jacques Derrida، فیلسوف الجزایری-فرانسوی که بنیان‌گذار فلسفه واسازی بود. نظریات وی در فلسفه پست‌مدرن و نقد ادبى، تأثیر بسیاری داشت. دریدا درباره واسازی یا Déconstruction ذکر می‌کند که نه یک کلمه است و نه یک مفهوم، بنابراین در استفاده از آن باید بسیار دقت کرد.